

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

by อ.พงศกร จงรักษ์

ดนตรีและความเข้าใจ

คำว่า “ดนตรี” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง เครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดังทำให้อารมณ์เปลวไหว หรือเกิดอารมณ์รัก โศกหรือรื่นเริง”

ดนตรี (อังกฤษ: music) คือ เสียงและโครงสร้างที่จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบแบบแผน ซึ่งมนุษย์ใช้ประกอบกิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเสียง โดยดนตรีนั้นแสดงออกมาในด้านระดับเสียง (ซึ่งรวมถึงท่วงทำนองและเสียงประสาน) จังหวะ และคุณภาพเสียง (ความต่อเนื่องของเสียง พื้นผิวของเสียง ความดังค่อย) นอกจากนี้ดนตรีจะใช้อินด้านศิลปะได้แล้ว ยังสามารถใช้อินด้านสุนทรียศาสตร์ การสื่อสาร ความบันเทิง รวมถึงใช้ในงานพิธีการต่าง ๆ ได้

การแบ่งแยกประเภทของดนตรี

การแบ่งแยกประเภทของดนตรีและเครื่องดนตรีของกลุ่มเชื้อชาติต่างๆของโลกในภาพรวม ซึ่งมีลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นเราสามารถแบ่งแยกประเภทของดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมออกได้โดยภาพกว้าง ๆ คือ

1. ดนตรีศิลป์ (Arts Music) หรือ ดนตรีประจำชาติ ที่เรียกว่า Traditional Music
2. ดนตรีพื้นบ้าน
3. ดนตรีสมัยนิยม

1. ดนตรีศิลป์ (Arts Music) หรือ ดนตรีประจำชาติที่เรียกว่า Traditional Music

ดนตรีศิลป์ เป็นดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน ดนตรีประเภทนี้เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้เห็นถึงความสวยงามของศิลปะดนตรีซึ่งเป็นสไตล์ศิลป์เช่น ดนตรีในวัฒนธรรมตะวันตก เรียกว่า **Western Arts Music** หรือที่ทราบกันในนามว่า **ดนตรีคลาสสิก** ซึ่งมีรูปแบบและการพัฒนาที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย

สำหรับในวัฒนธรรมอื่นๆดนตรีประเภทนี้รวมถึง **ดนตรีประจำชาติ**ที่เรียกว่า **Traditional Music** ซึ่งเป็นดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนเช่นกัน โดยแสดงถึงอารยธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อชาติ อาจเป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงในราชสำนักหรือดนตรีที่ใช้บรรเลงเพื่อการฟังเช่น ดนตรีทางากูในราชสำนักของญี่ปุ่น ดนตรีฮินดูสถานและดนตรีกานาดักของอินเดีย ดนตรีกาเมลันของอินโดนีเซีย ดนตรีไทยเดิมของไทย เป็นต้น

ภาพประกอบ : ตัวอย่างวงดนตรีคลาสสิก

2. ดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music)

ลักษณะของดนตรีพื้นบ้าน คือ ดนตรีที่มีมาแต่ดั้งเดิมในทุกกลุ่มวัฒนธรรมทั่วโลก แม้แต่ในประเทศเดียวกันอาจจะมีดนตรีพื้นบ้านที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นการบรรเลงของเครื่องดนตรีเพียงอย่างเดียว หรือการขับร้องประกอบการบรรเลงหรือการขับร้องเพียงอย่างเดียว โดยปกติดนตรีพื้นบ้านมีลักษณะดังนี้

1. บทเพลงต่างๆไม่ว่าจะเป็นวิธีการบรรเลงหรือการขับร้อง มักจะได้รับการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า (Oral Transmitted) โดยไม่มีการบันทึกโน้ตที่เป็นลายลักษณ์อักษร
2. เพลงพื้นบ้านมักเป็นบทเพลงที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ มิได้แต่งขึ้นมาเพื่อการฟังเพียงอย่างเดียว หรือเพื่อให้รู้สึกถึงศิลปะของดนตรีเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น เพลงกล่อมเด็กแต่งขึ้นมาเพื่อต้องการใช้ร้องกล่อมให้เด็กนอนหลับ เพลงเกี่ยวข้าวแต่งขึ้นมาเพื่อการรื่นเริงหลังจากเสร็จภารกิจในเทศกาลเกี่ยวข้าว ฯลฯ
3. เพลงพื้นบ้านจะไม่มีข้อความซับซ้อนในรูปแบบของการประพันธ์ ส่วนมากมักจะมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียวหรือไม่ก็ทำนอง โดยเป็นการบรรเลงทำนองเดิมรวมทั้งจังหวะที่ซ้ำไปซ้ำมา แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องบ้าง
4. ลักษณะของทำนองและจังหวะของเพลงพื้นบ้านจะเป็นไปตามลักษณะของกิจกรรม หรือการเล่น เช่น เพลงกล่อมเด็กจะมีทำนองที่เรียบง่าย สงบ เยือกเย็น มีจังหวะที่ช้า เพราะจุดมุ่งหมายของเพลงกล่อมเด็กต้องการให้เด็กผ่อนคลายและหลับในที่สุด ซึ่งตรงกันข้ามกับเพลงเต้นรำที่มีทำนองและจังหวะสนุกสนานเร้าใจ เพราะต้องการให้ทุกคนออกมาร่ายรำเพื่อความครึกครื้น
5. เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงพื้นบ้านเป็นเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นเอง และมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั้น โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจจะมีควมไม่ได้ดนตรีพื้นเมืองที่ได้ยินชมเป็นดนตรีของท้องถิ่นใด หรือของชนเผ่าใดภาษาใด ตัวอย่างเช่น ดนตรีพื้นเมืองของชาวอีสานจะมีแคน โปงลาง ทางภาคเหนือจะมี ซึง และสะล้อ เป็นต้น

ดนตรีพื้นบ้านจะพบได้ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆทั่วโลก ปัจจุบันได้มีอนุรักษ์และศึกษาเก็บรวบรวมไว้ เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อชาติ

3. ดนตรีสมัยนิยม (Popular Music)

ดนตรีสมัยนิยมน่าจะให้คำจำกัดความได้ว่าหมายถึง **ดนตรีที่ได้รับความนิยมในสังคมส่วนใหญ่ของกลุ่มหรือเชื้อชาติต่างๆตามยุคสมัยนั้นๆ** ซึ่งมีหมายความใกล้เคียงกันกับดนตรีประจำชาติที่เรียกว่า Traditional Music เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดนตรีไทยเดิมซึ่งถือว่าเป็นดนตรีประจำชาติของไทยได้รับความนิยมมาก เหล่าเชื้อพระวงศ์หรือเจ้านายชั้นสูงต่างมีวงดนตรีไทยเป็นของตนเอง นักดนตรีล้วนมีความสามารถมากจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้มีตำแหน่งทางราชการ หรือในวัฒนธรรมตะวันตกหากย้อนเวลากลับไปในยุคคลาสสิกซึ่งอยู่ในช่วงประมาณ ค . ศ . 1750-1820 ดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนเพื่อการฟังโดยเฉพาะ ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น บทเพลงที่เรียกว่า คอนแชร์โต ซิมโฟนี ฯ ซึ่งบรรเลงโดยวงดนตรีขนาดใหญ่ที่เรียกว่าวงออร์เคสตร่านั้นได้รับความนิยมมาก มีผู้ประพันธ์เพลงที่มีความสามารถเกิดขึ้นมากมายในยุคสมัยนั้น

ดังนั้นลักษณะดนตรีแบบนี้จึงถือได้ว่าเป็นดนตรีสมัยนิยมได้ในยุคนั้น นอกจากนี้ดนตรีสมัยนิยมยังรวมไปถึงดนตรีที่ได้รับความนิยมเฉพาะกลุ่ม ซึ่งรวมถึงดนตรีพื้นบ้านอีกด้วย เช่น ในภาคอีสานของประเทศไทย วงโปงลางและหมอลำ ก็เป็นที่นิยมในหมู่คนอีสาน หรือดนตรีร็อกแจ๊สก็ได้รับความนิยมในหมู่ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่บริเวณภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ในประเทศสหรัฐอเมริกา ลักษณะแนวเพลงหลายๆแนวก็ได้รับความนิยมในกลุ่มคนที่แตกต่างกันไป เช่น แนวเพลงบลูส์ และแจ๊ส ได้รับความนิยมในหมู่คนผิวดำราวๆช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แนวเพลงคันทรี่ก็ได้รับความนิยมในหมู่คนที่อาศัยอยู่ในชนบท เป็นต้น

ปัจจุบันโลกแห่งเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ส่งผลให้กระแสวัฒนธรรมต่างๆถ่ายทอดถึงกันอย่างรวดเร็วดนตรีที่ได้รับความนิยมในวัฒนธรรมหนึ่งก็แพร่กระจายไปสู่วัฒนธรรมหนึ่งหรือวัฒนธรรมอื่นๆอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกันด้วย เช่น **แนวเพลงร็อคจากวัฒนธรรมตะวันตกในหลายรูปแบบก็ได้รับความนิยมในวัฒนธรรมตะวันออก**

นอกจากนี้ยังได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอีกด้วย เช่น แนวดนตรีสมัยใหม่ที่มีการนำเอาแนวดนตรีในอดีตมาผสมผสานกับแนวดนตรีในปัจจุบันหรือการนำเอาดนตรีของวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสานกัน ซึ่งเรียกกันว่า**ดนตรีร่วมสมัย** เป็นต้น

ประเภทของเพลงไทย

ประเภทของเพลงไทย อาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. เพลงสำหรับบรรเลงดนตรีล้วนๆ ไม่มีการขับร้อง เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประโคมพิธีต่างๆ เพลงโหมโรง และ เพลงหน้าพาทย์ จะเป็นเพลงสำหรับใช้ประกอบกิริยาอาการและแสดงอารมณ์ต่างๆ ของการรำ

ภาพประกอบ : ตัวอย่างวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงล้วนๆ

2. เพลงสำหรับขับร้อง คือ เพลงซึ่งร้องแล้วรับด้วยการบรรเลง เรียกว่า ร้องส่งดนตรี เช่น เพลงประกอบ การขับเสภา(ร้องส่งเสภา) เพลงที่ร้องส่งเพื่อฟังไพเราะทั่วไปส่วนมากจะเป็นเพลงเถาและเพลงตับ

ภาพประกอบ : ตัวอย่างวงดนตรีไทยสำหรับขับร้อง

3. เพลงประกอบการรำ คือ เพลงร้องตามบทร้อง ให้ผู้รำได้รำตามบทหรือเนื้อร้อง ส่วนมากจะเป็นเพลง สองชั้น เพื่อให้เหมาะกับการรำไม่เข้าไปไม่เร็วไป นอกจากนั้นก็ยังใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดง กิริยาอาการของผู้แสดงอีกด้วย

ภาพประกอบ : ตัวอย่างวงดนตรีประกอบการแสดงมโนราห์

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ : ความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

ชนในกลุ่มของภาคใต้ของไทย มีหลายเผ่าพันธุ์และมีหลายกลุ่ม ในอดีตมีการติดต่อค้าขาย มีความสัมพันธ์กับอินเดีย จีน ชวา - มลายู ตลอดจนถึงติดต่อกับคนไทยในภาคกลาง ที่เดินทางไปค้าขาย ติดต่อกันด้วย ในชนบทความเจริญยังเข้าไปไม่ถึง ลักษณะของ ดนตรีพื้นบ้าน จึงเป็นลักษณะเรียบง่าย ประดิษฐ์อย่างง่าย ๆ จากวัสดุใกล้ตัวมีการรักษาเอกลักษณ์ และยอมให้มีการพัฒนาได้น้อยมาก (ดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม เทียบเคียงได้คล้ายคลึงกับเผ่าพันธุ์ เงาะซาไก) ประเภทเครื่องตี โดยใช้ไม้ไผ่ลำขนาดต่าง ๆ กัน ตัดออกเป็นท่อน สั้นบ้างยาวบ้าง ตัดปากของกระบอกไม้ไผ่ ตรงหรือเฉียง บ้างก็หุ้มด้วยใบไม้ กาบของต้นพีช ใช้บรรเลง (ตี) ประกอบการขับร้องและเต้นรำ เครื่องดนตรี ค่อย ๆ พัฒนามาเป็นแตร กรับ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีมาแต่เดิมทั้งสิ้น

ภาพประกอบ : ตัวอย่างเครื่องดนตรีของชนพื้นเมืองซาไก

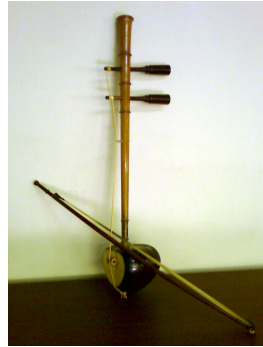
“ จองหน่อง ” ในหนังสือเรื่อง “เงาะป่า” สมัยรัชการที่ 5 เรียกว่า “ จองนอง ” กลุ่มซาไกเพียงแต่เรียกว่า “ ยะฮอง ”

ในระยะต่อมาหลังจากมีการติดต่อ การค้าขายกับอินเดียและจีน การถ่ายโยงวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้น สังเกตได้อย่างชัดเจนจาก ทับ (กลอง) ที่ใช้ประกอบการเล่นโนรา มีร่องรอยอิทธิพลของอินเดียอย่างชัดเจน และการมีอาณาเขตติดต่อกับชวา - มลายู ภาษาและวัฒนธรรมทางดนตรี จึงถูกถ่ายโยงกันมาด้วย เช่น แลป จังหวัดภาคใต้ที่ติดเขตแดน อาจกล่าวได้ว่าดนตรีพื้นบ้าน ของภาคใต้มีอิทธิพลแบบชวา มลายูก็ยังไม่ผิด เช่น รำมะนา (กลองหน้าเดียว)

ภาพประกอบ : เครื่องดนตรีรำมะนา

ในช่วงสมัยกรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) เมืองนครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์กับภาคกลางอย่างแน่นแฟ้น และเป็นศูนย์กลางความเจริญ ทางศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดง และดนตรี จนมีชื่อว่า “เมืองละคร” ในสมัยกรุงธนบุรีพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้นำละครจากเมืองนครศรีธรรมราช ไปฝึกละครให้นักแสดงในสมัยนั้น จึงเป็นการถ่ายโยงวัฒนธรรม ด้านดนตรีกลับไปสู่ เมืองนครศรีธรรมราชด้วย เช่น ปี่นอก ซออู้ และซอด้วง

ภาพประกอบ : เครื่องดนตรีไทยปี่นอก ซออู้ และซอด้วง

ความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ได้รับใช้สังคมของชาวใต้ พอสรุปได้ดังนี้

1. **บรรเลงเพื่อความรื่นเริง** คลายความเหน็ดเหนื่อย จากการทำงาน ซึ่งจะบรรเลงควบคู่กันไปกับการละเล่นและการแสดงเสมอเพราะดนตรีพื้นบ้านภาคใต้นั้น จะไม่นิยมบรรเลงล้วน ๆ เพื่อฟังโดยตรง แต่จะนิยมบรรเลงประกอบการแสดง
2. **บรรเลงประกอบพิธีกรรม เพื่อบวงสรวง หรือติดต่อกับสิ่งลี้ลับ** เพราะในอดีตสังคมส่วนใหญ่ ติดอยู่กับความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ เช่น มะตือรี ของชาวไทยมุสลิม โต๊ะคริม ของชาวไทยพุทธ ที่ใช้เพื่อบรรเลงในงานศพ โดยมีความเชื่อว่าเป็นการนำวิญญาณสู่สุคติ การบรรเลงกาหลอ ในงานศพบทเพลงส่วนหนึ่ง เป็นการบรรเลงเพื่ออ้อนวอนเทพเจ้า ดนตรีชนิดนี้จึงมุ่งให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจให้เกิดความขลัง ยำเกรง
3. **ใช้บรรเลงเพื่อการสื่อสาร บอกข่าว** เช่น การประโคมปี่ด และประโคมโพน เป็นสัญญาณบอกข่าวว่าที่วัดมีการทำเรือพระ(ในเทศกาลชักพระ) จะได้เตรียมข้าวของไว้ทำบุญ และไปช่วยตักแต่งเรือพระหรือการได้ยินเสียงบรรเลงกาหลอ ก็จะไปตามสายลมก็บอกให้รู้ว่ามีการงานศพ ชาวบ้านก็จะไปช่วยทำบุญงานศพกันที่วัดนั้น ๆ โดยจะสืบถามว่าเป็นใคร ก็จะไปเคารพศพ โดยไม่ต้องพิมพ์บัตรเชิญเหมือนปัจจุบันนี้
4. **ใช้บรรเลงเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ** เช่น การบรรเลงกรือโต๊ะ หรือบานอโดยชาวบ้าน จะช่วยกันสร้างดนตรีชนิดนี้ขึ้นมา ประจำหมู่บ้านของตน และจะใช้ตีแข่งขันกับหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อเป็นการสนุกสนาน และแสดงพลังความสามัคคีเพราะขณะที่จะมีการประกวดจะต้องช่วยกันทำ ถ้าแพ้ก็ถือว่าเป็นการปราชัยของคนทั้งหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของการแข่งขัน ในโอกาสต่อไปก็จะต้องช่วยกันทำใหม่ ให้ดีกว่าเก่า

ลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

1. เครื่องดนตรีพื้นบ้านของภาคใต้ ส่วนใหญ่ และดั้งเดิม จะเป็นเครื่องตี และที่จัดได้ว่าเป็นเครื่องสำคัญ คือ ทับ รำมะนา กลอง และโหม่ง รองลงมาคือ เครื่องเป่า เครื่องสี เครื่องดีด เกือบจะไม่มีบทบาทเลย
2. ผู้บรรเลงผู้เล่น จะเป็นแต่ชายล้วน เพราะถือว่าการเล่นดนตรีเพื่อพิธีกรรม ถ้าหญิงเล่นจะคลายความศักดิ์สิทธิ์ไป และเครื่องดนตรีบางอย่างต้องใช้แรงมาก
3. วัตถุประสงค์ในการเล่นที่สำคัญ คือ เพื่อประกอบพิธีกรรม รองลงมาคือเพื่อความรื่นเริง

เพลงบอก

การขับร้องเพลงพื้นบ้านชนิดที่เรียก “เพลงบอก” นั้น กล่าวกันว่าเกิดขึ้นเมื่อเมืองนครศรีธรรมราชในครั้งสมัยอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้มาก่อน และ ที่ได้มีชื่อว่าเพลงบอกเนื่องจากสมัยโบราณการปิดประกาศบอกข่าวสารข้อราชการ กฎบัตรกฎหมายของบ้านเมือง ยังมีข้อจำกัด เพลงบอกจึงมาจากการบอกข่าว ป่าวประกาศ ความหมายตรงตัวนั่นเอง เพลงบอกมีชื่อสมัยก่อน เช่น เพลงบอกปานบอด(ตาบอด) เพลงบอกกรอดหลอ เพลงบอกรุ่ง เพลงบอกเนตร เพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ เป็นรุ่นหลัง โดยเฉพาะ เพลงบอกปานทอดถือเป็นยอดอัจฉริยะเพลงบอก เป็นเพชรเม็ดงามของปักษ์ใต้ มีชื่อเสียงเล่าขานไม่รู้จบมาจนถึงทุกวันนี้

อุปกรณ์

เพลงบอกคณะหนึ่งมีแม่เพลง ๑ คนและลูกคู่อีก ๔ ถึง ๖ คน มีฉิ่งเป็นดนตรีประกอบเพียงอย่างเดียว การร้องเพลงบอกใช้ภาษาถิ่นปักษ์ใต้ โดยร้องต้นเป็นกลอนสดแท้ ๆ ใช้ปฏิภาณร้องไปตามเหตุการณ์ที่พบเห็น แม่เพลงต้องมีความรอบรู้ไหวพริบดี และฝึกฝนจนแม่นยำในเชิงกลอน

วิธีการเล่น

สำหรับวิธีการขับเพลงบอก เมื่อแม่เพลงร้องจบวรรคแรกลูกคู่ก็รับครั้งหนึ่งโดยรับว่า "ว่าเฮ้ว่าเห" พร้อม ๆ ก็จะต้องคอยตีฉิ่งให้เข้ากับจังหวะ ถ้าหากแม่เพลงว่าวรรคแรกซ้ำอีกลูกคู่ก็จะรับว่า "ว่าทอยซ้ำฉ่าเหอ" และเมื่อแม่เพลงว่าไปจนจบบทแล้ว ลูกคู่จะต้องรับวรรคสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการร้องเพลงบอก

โอกาส/เวลาที่เล่น

1. เพลงบอก นิยมเล่นกันในวันตรุษสงกรานต์ เป็นการบอกกล่าวปวาร้องให้ชาวบ้านทุกแถวได้ทราบถึงวันขึ้นปีใหม่แล้ว โดยเฉพาะรายละเอียดการเปลี่ยนปี หรือการประกาศสงกรานต์ประจำปีซึ่งสมัยก่อนไม่ได้มีการพิมพ์ปฏิทินอย่างเช่นในปัจจุบันพอถึงปลายเดือนสี่ย่างเดือนห้า ซึ่งเป็นระยะที่ชาวนาส่วนมากเก็บเกี่ยวขึ้นยุ้งขึ้นฉางเสร็จแล้ว เวลาพลบค่ำตามละแวกบ้านจะได้ยินเสียงเพลงบอกแทบจะกล่าวได้ทุกหมู่บ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช ออกตระเวนตามบ้านใกล้เรือนเคียงโดยมีบุคคลซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นคนนำทาง คอยไปปลุกเจ้าของบ้านให้เปิดประตูรับ เมื่อเจ้าของบ้านเปิดประตูรับ แม่เพลงก็จะขับกลอนเพลงบอกขึ้นในทันที เนื้อความตอนแรกมักจะเป็นบทไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกล่าวชมเชยเจ้าของบ้านตามสมควร เจ้าของบ้านจะเชื้อเชิญขึ้นบนเรือน ยกเอาหมากพลู บุหรี่ เหล้ายาปลาปิ้งออกมาเลี้ยง ตอนนี้เพลงบอกจะว่าเพลงเล่นตำนานสงกรานต์ในปีนั้นให้ฟัง ถ้าเจ้าของบ้านพอใจก็จะให้รางวัล

2. เพลงบอกเล่าเรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ เช่น บอกข่าวเชิญไปทำบุญกุศลที่นั่นที่นี้ตามเหตุการณ์ จะเห็นได้ว่าเพลงบอกเกิดขึ้นเพื่อใช้ในการปวารประกาศเรื่องต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบนั่นเอง เหตุผลก็คือในสมัยโบราณคนที่รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้มีน้อยกิจการพิมพ์ก็ไม่แพร่หลาย ชาวที่ใช้เพลงบอกเป็นสื่อจะได้รับความสนใจจากชาวบ้านมากกว่าการสื่อสารธรรมดา เพราะฟังแล้วเกิดความสุขด้วย

3. เพลงบอกประชัน เป็นการโต้เพลงบอกให้ผู้ชมฟัง โดยการจัดเวที เพื่อประชันโต้ตอบ ไม่มีการกำหนดหัวข้อและเวลา แล้วแต่ใครจะหยิบยกเรื่องอะไรมาว่า แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบ และต้องว่าในทำนองข่มกัน หาทางโจมตีและกล่าวแก้ได้ทันควัน การตัดสินแพ้ชนะใช้เสียงผู้ชมเป็นหลักโดยฟังจากเสียงโห่หรือโด้กันจนอีกฝ่ายหนึ่งยอมแพ้

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการร้องเพลงบอกแข่งขันในเทศกาลเดือนสิบ

ดนตรีหนังตะลุง

เครื่องดนตรีหนังตะลุงในอดีต มีความเรียบง่าย ชาวบ้านในท้องถิ่นประดิษฐ์ขึ้นได้เอง มี ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง เป็นสำคัญ ส่วน ปี่ ซอ นั้นเกิดขึ้นภายหลังจนเมื่อมีวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา โดยเฉพาะดนตรีไทยสากล หนังตะลุงบางคนจะจึงนำเครื่องดนตรีใหม่ ๆ เข้ามาเสริม เช่น กลองชุด กีตาร์ ไวโอลิน ออร์แกน

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการวงดนตรีประกอบคณะหนังตะลุง

ทับ

ทับของหนังตะลุงเป็นเครื่องกำกับจังหวะและท่วงทำนองที่สำคัญที่สุด ผู้บรรเลงดนตรีชิ้นอื่น ๆ ต้องคอยฟังและยกย้ายจังหวะตามเพลงทับ **เพลงที่นิยมเล่นมีถึง 12 เพลง** คือ เพลงเดิน เพลงถอยหลังเข้าคลอง เพลงเดินยักซ์ เพลงสามหมู่ เพลงนาครายออกจากวัง เพลงนางเดินป่า เพลงสรองน้ำ เพลงเจ้าเมืองออกสั่งการ เพลงชุมพล เพลงยกพล เพลงยักซ์ และเพลงกลับวัง

นักดนตรีที่สามารถตีทับได้ครบทั้ง 12 เพลง เรียกกันว่า **"มือทับ"** เป็นคำยกย่องว่าเป็นคนเล่นทับมือฉมังทับหนังตะลุงมี 2 ใบ ใบหนึ่งเสียงเล็กแหลม เรียกว่า **"หน่วยฉับ"** / อีกใบหนึ่งเสียงทุ้ม เรียกว่า **"หน่วยเทิง"** ทับหน่วยฉับเป็นตัวยี่น ทับหน่วยเทิงเป็นตัวเสริม หนังตะลุงในสมัยโบราณมีมือทับ 2 คน ต่อมา เมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว หนังตะลุงใช้มือทับเพียงคนเดียวโดยใช้ผ้าผูกทับไขว้กัน เวลาเล่นบางคนวางทับไว้บนขา บางคนก็พาดขาตทับเอาไว้ไม่ให้เคลื่อนที่

ภาพประกอบ : ตัวอย่างเครื่องดนตรีทับ

โดยทั่วไป **ตัวทับ** หรือที่เรียกกันว่า "**หุ่น**" นิยมทำจากแก่นไม้ขนุน เนื่องจากตบแต่งและกลึงได้ง่าย บางครั้งก็ทำจากไม้กระทอน โดยตัดไม้ออกเป็นท่อน ๆ ยาวท่อนละประมาณ 60 เซนติเมตร ใช้ขวานถากเกลาให้เป็นรูปคล้ายกลองยาว จากนั้นนำมาเจาะภายในและกลึงให้ได้รูปทรงตามต้องการลงน้ำมันชักเงาด้านนอก ทับเป็นเครื่องดนตรีที่ซึงหนังหน้าเดียว ขึ้นหน้าด้วยหนังบาง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้หนังค่าง ตรงแก้มทับใช้เชือกหรือหวายผูกตรึงกับหุ่นให้แน่น มีสายโยงเร่งเสียงโดยใช้หนังเรียดยังจากขอบหนังถึงคอทับ ก่อนใช้ทุกครั้ง ต้องชุบน้ำที่หนังหุ้ม ใช้ผ้าขนาดนิ้วก้อยอัดที่แก้มทับด้านในเพื่อให้หนังตึงมีเสียงไพเราะกังวาน **ทับ** เรียกอีกอย่างว่า **โทนชาตรี**

เครื่องดนตรีของหนังตะลุง

หนังตะลุงคณะหนึ่งมีเครื่องดนตรีประกอบการเล่นประมาณ 6 อย่าง คือ

1. กลอง 1 ลูก (เป็นกลองขนาดเล็ก มีหนังหุ้มสองข้าง หน้ากลองเส้นผ่านศูนย์กลางกว้างประมาณ 8-10 นิ้ว หัว-ท้ายเล็กกว่าตรงกลางเล็กน้อย กลองมีความยาวประมาณ 10-20 นิ้ว ใช้ไม้ตี 2 อัน)
2. ทับ 2 ลูก (1 คู่) ในสมัยก่อนดนตรีหลักมีทับ 1 คู่สำหรับคุมจังหวะและเดินทำนอง (ทับ ทำด้วยไม้กลึงและเจาะข้างใน ลักษณะคล้ายกลองยาวแต่ส่วนท้ายสั้นกว่าและขนาดย่อมกว่า หุ้มด้วยหนังบาง ๆ เช่นหนังค่าง) ทับทั้ง 2 ลูกนี้มีขนาดต่างกันเล็กน้อยเพื่อให้ได้เสียงต่างกัน และสมัยก่อนมีขนาดโตกว่าปัจจุบัน
3. ฉิ่ง 1 คู่
4. โหม่ง 1 คู่ เสียงสูงลูกหนึ่ง ใช้สำหรับประกอบเสียงขับกลอน (โหม่งทั้งคู่ แขนวตรึงขนานกันอยู่ในรางไม้ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวโหม่งทำด้วยทองเหลืองหรือทองแดง ถ้าหล่อกลมแบบฆ้องขนาดฆ้องวงเรียกว่า "โหม่งหล่อ" ถ้าทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วดันให้ส่วนที่จะตีสูงกลมขึ้นกลางแผ่นเรียกว่า โหม่งฟาก)
5. ปี่ 1 เล้า
6. กรับ หรือ แกระ 1 คู่ (ใช้เคาะรางกับโหม่ง) สำหรับประกอบจังหวะ บางคณะอาจจะมีซออีก 1 สาย เป็นซอด้วงมากกว่าซออู้ เพราะเสียงเข้ากับเสียงปี่ได้สนิทกว่า การบรรเลงดนตรี นอกจากโหมโรง (ชาวใต้เรียกว่า ลงโรง) แล้วก็บรรเลงสลับไปตลอดการแสดง มักบรรเลงตอนขับกลอน ตอนเจรจาจะหยุดบรรเลง (อาจจะตีเครื่องให้จังหวะประกอบบ้าง) เพลงที่ใช้บรรเลง คือ เพลงโหมโรงใช้เพลงทับ ตอนดำเนินเรื่องใช้เพลงทับบ้าง เพลงปี่บ้าง (เพลงทับคือเพลงที่ถือเอาจังหวะทับเป็นเอก เพลงปี่คือเพลงที่ใช้ปี่เดินทำนองเพลงซึ่งโดยมากใช้เพลงไทยเดิม แต่ปัจจุบันใช้เพลงไทยสากลและเพลงสากลก็มี ปัจจุบันหนังตะลุงนิยมนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาประสม เช่น บางคณะใช้กลองดนตรีสากล ไวโอลิน กีตาร์ ออร์แกน แทนเครื่องดนตรีเดิม

ทับ เป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญ ในการให้จังหวะควบคุมการเปลี่ยนแปลงจังหวะและเสริมทำนองของการแสดงโนราให้ดียิ่งขึ้น ตัว ทับมีลักษณะคล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่า มาก ยาวประมาณ ๔๐-๕๐ เซนติเมตร ทำด้วยไม้แก่น ขนุน หุ้มด้วยหนัง เช่น หนังค่าง หนังแมว ตรึงหนัง ด้วยเชือกด้ายและหวาย ทับใบหนึ่งจะมีเสียงทุ้ม เรียกว่า "ลูกเทิง" ส่วนอีกใบ หนึ่งจะมีเสียงแหลมเรียกว่า "ลูกฉับ"

กลองโนรา ใช้ประกอบการแสดงโนราหรือหนัง ตะลุง โดยทั่วไปมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของหน้า กลองทั้ง ๒ ด้าน ประมาณ ๑๐ นิ้ว และมี ส่วนสูงประมาณ ๑๒ นิ้ว กลองโนรานิยมทำด้วยแก่น ไม้ขนุน เพราะเชื่อว่าทำให้เสียงดี หนังที่ หุ้มกลองใช้หนังวัวหรือควายหนุ่ม ถ้าจะให้ ดีต้องใช้หนังของลูกวัวหรือลูกควาย มี หมุดไม้หรือ ภาษาใต้เรียกว่า "ลูกสีก" ตอกยึดหนังหุ้มให้ตึง มีขาทั้งสอง ขาทำด้วยไม้ไผ่มีเชือกตรึงให้ติดกับ กลอง และมี ไม้ตีขนาดพอเหมาะ ๑ คู่ ถ้า เป็นกลองที่ใช้

ภาพประกอบ : ตัวอย่างเครื่องดนตรีประกอบคณะหนังตะลุง

กาหลอ

การละเล่นกาหลอผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนครศรีธรรมราชประมาณ 70-100 ปีมาแล้วซึ่งส่วนใหญ่มีเล่นในงานศพ ปัจจุบันกำลังจะสูญหาย

1. สารานุกรมของ เปลื้อง ณ นคร กล่าวถึงกาหลอไว้ว่า " เป็นดนตรีชนิดหนึ่ง ใช้สำหรับประโคมในงานศพ "
2. แต่บางท่านกล่าวว่า กาหลอเป็นงานแห่ในวันสงกรานต์ เพื่อความรื่นเริงและแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อผู้บังเกิดเกล้าของตน "
3. บางท่านกล่าวไว้ว่า " กาหลอเป็นเครื่องดนตรี ซึ่งมักเล่นเฉพาะในงานศพ คล้าย ๆ กับการสวดคฤหัสถ์หรือสวดมัลลย์ เดิมเล่นเฉพาะในงานศพ เพื่อความสนุกสนาน ต้องมีความสามารถในการขับร้องและเล่นดนตรี โดยเฉพาะปี่กาหลอเป็นพิเศษ "
4. ผู้รู้ท่านหนึ่งกล่าวถึงกาหลอว่า " เป็นเครื่องประโคมที่เก่าแก่ดั้งเดิมเพี้ยนมาจากกาหล หมายถึง แตรงอนและเสียงอีกทีก เข้าใจว่ารับมาจากอินเดีย " กาหลอ เป็นคำประสมระหว่าง กา กับ หลอ กา หมายถึง อีกา ส่วน หลอ หมายถึง ลีน (หลุดจากที่เกาะ) เมื่อประสมกันเป็นคำว่า กาหลอ แปลว่า เมื่ออีกาได้ฟังดนตรีประเภทนี้จะรู้สึกเปล็ดเปล็น จนลีนหลุดจากที่เกาะ

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการเล่นดนตรีกาหลอ และพิธีกรรมในงาน

ประวัติ

กำเนิดในสมัยพุทธกาล (ไม่ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ใด) สันนิษฐานว่า พระพุทธเจ้าทรงดำริให้มีขึ้นเพื่อใช้แห่หน้าพระศพ (เศียร) ของพระพรหมเป็นครั้งแรก ต่อมาพระพุทธองค์เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม จึงยึดถือเป็นประเพณีสืบมา

1. บางท่านกล่าวว่า กาหลอเป็นเสียงร้องจากสวรรค์ เชื่อว่าสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ณ วัดแห่งหนึ่งริมแม่น้ำ พระอริการวัดนำหลาวไปปักไว้ได้น้ำเพราะไม่ต้องการให้เด็กวัดมาเล่นน้ำ อยู่มาวันหนึ่ง อากาศร้อน ท่านกระโดดลงน้ำจนถูกหลาวปัก แทนที่จะเป็นเด็กวัด พระภิกษุและลูกวัดต่างพยายามช่วยแต่ไม่สำเร็จ จึงไปทูลพระพุทธองค์ ๆ จึงเสด็จไปตั้งพระอริการพร้อมดึงหลาวออก และเรียกประชุมพระสงฆ์ภายใน วัดเพื่อแสดงธรรมและธรรมวินัย จากนั้นทรงแต่งตั้งภิกษุเหล่านั้นตามความรู้ความสามารถ คือ ท่านกาแก้ว ท่านการาม ท่านกาชาติ และท่านกาเดิม หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระภิกษุทั้งสี่ได้ประชุม **ทานกาเดิม** ทำปีขึ้นมาแล้วหนึ่ง **ทานการามทำโทน** ท่านกาแก้วทำโทน ส่วนท่านกาชาติทำฆ้อง เครื่องดนตรีเหล่านี้ใช้นำหน้าพระศพของพระพุทธเจ้า **ซึ่งถือว่าเป็นการบรรเลงดนตรีกาหลอ ครั้งแรก**

2. อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ให้กำเนิดกาหลอเพื่อแทนาคและแห่ศพ จากนั้นสาวกจำนวน 12 องค์ ช่วยกันแต่งเพลงถวายองค์ละ 1 เพลง จึงมีเพลงกาหลอตั้งแต่นั้นมา

เครื่องดนตรี

- เครื่องดนตรีมี 3 ชิ้น คือ ปี 1 เล่า (ถือว่าเป็นดนตรีที่สำคัญที่สุด) กลองทอน 2 ใบ (ใช้ตีขัดจังหวะ) และฆ้อง 1 ใบ ฆ้องแต่เดิมนิยมใช้ 2 ใบ แต่ระยะหลังใช้เพียงใบเดียว มักเลือกฆ้องที่มีเสียงกังวานดีแล้วได้ยินไกล
- ผู้ประโคมดนตรี 4 คน หัวหน้าวงเป่าปี

ลักษณะเพลง

มีทั้งหมด 12 เพลง สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้แต่ง ไม่มีเนื้อร้องใช้บรรเลงอย่างเดียวเริ่มด้วยเพลง ไหว้พระ และต้องเหมาะกับบรรยากาศ เช่น ตอนค่ำใช้เพลงทองศรี ตอนดึกเพลง นกพิทิต หัวรุ่งใช้เพลงทองศรี ตอนเช้าตรู่น้ำค้างยังไม่แห้งใช้เพลงนกระจอกเต็น พอดวงอาทิตย์ขึ้นใช้เพลงแก้วแสงทองและ ตอนเช้าเพลง นกเปล้ากินไทร ตอน ยกศพ ใช้เพลงเหยี่ยวเล่นลม , ตอนนำศพ ใช้เพลง ทอมท่อม , ตอนเข้าเขตป่าช้า ใช้ เพลง ยั่วยวน , ถึงเมรุ ใช้เพลง สุรียน , ขณะตั้งศพ ใช้เพลง ทองศรีต่อด้วยเพลงพลายแก้ว พลายทอง , และ ตอนประชุมเพลิง ใช้เพลงพระพาย

ลักษณะงานที่เล่นกาหลอ

งานที่รับกาหลอไปเล่นมี 3 งาน คือ งานศพ งานบวชนาค (ต้องเป็นนาคที่ไม่สึก) และงานรดน้ำคนแก่แต่ส่วนใหญ่มักเล่นในงานศพ ถ้าเป็นงานแต่งงานจะต้องนำหมากหนึ่งคำเพื่อหมอกาหลอจะได้บูชาครุถ้าไม่มีหมากไปด้วยกาหลอจะไม่ยินดีรับงาน เมื่อถึงวันงานหมอกาหลอนำหมาก 1 คำ วางบนหิ้งถ้าเป็นงานศพ กาหลอจะไปประโคมคุมศพจนกว่าจะถึงวันเผา เจ้าภาพต้องสร้างโรงพิธีตามตำราครุหมอส่วนค่าจ้าง (ค่าเปิดปากปี) แล้วแต่จะตกลงกัน ขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่ไปบรรเลงและระยะทางด้วย

ลักษณะโรงพิธีและเครื่องประดับ

โรงพิธีสร้างในเขตบ้านหรือนอกบ้านก็ได้ หรือห่างจากตัวบ้านประมาณ 9 คอก ใกล้ที่ตั้งศพ ยกพื้นสูงประมาณ 5 คอก ยาว 6 คอก ความยาวต้องตั้งตามแนวทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกเสมอ หลังคารูปหน้าจั่ว หันหน้าโรงไปทางทิศตะวันตก

ส่วนเครื่องประกอบพิธีที่เจ้าภาพต้องเตรียมคือ ข้าว 12 สำหรับ (ที่สิบสอง หมายถึง อาหารคาวและหวาน ผลไม้รวม 12 ชนิด) , ข้าว 1 ถ้วย, แกง 1 ถ้วย, ผ้าคาดพาดาน 1 ผืน, หมอน 1 ใบ, ผ้าขาวสำหรับรองข้าวสิบสอง, หมาก 18 คำ (วางที่ครุ 9 คำ ใส่พาน 9 คำ), ดอกไม้ 3 ดอก, เทียน 1 เล่ม, ด้ายริ้ว 1 ริ้ว

ข้อปฏิบัติของผู้เล่นกาหลอ

1. เมื่อมีผู้ป่วยไข้ในบ้านในขณะที่มีการละเล่นไม่สามารถดูแลได้ ต้องไปเล่นตามพินัดไว้กับเจ้าภาพ
2. ภรรยาต้องอยู่กับบ้าน ห้ามใช้เครื่องหอม ทาแป้ง คบขู้ เพราะจะเป็นอันตรายต่อสามี
3. หากกาหลอพบข้อผิดพลาด จะไม่ทำพิธี ต้องให้เจ้าภาพแก้ไขให้ถูกต้อง หัวหน้าถือปี่นำหน้า ลูกน้องเดินตาม
4. ห้ามออกจากโรงพิธีจนกว่าเลยเที่ยง
5. ห้ามบริโภคอาหารนอกจากหมากและบุหรี และอาหารจะไม่กินปะปนกับผู้อื่น ห้ามชิมอาหาร
6. กาหลอจะไม่รับสิ่งของจากมือผู้หญิง จะต้องวางก่อนรับ

ดนตรีมโนราห์หรือ “โนรา”

มโนราห์ หรือ “โนรา” ที่คนใต้เรียกชื่อกล่าวขานกัน แรกเริ่มได้เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ได้รับอิทธิพลจากอินเดียโบราณ มีเครื่องดนตรีประกอบ คือ โหม่ง ฉิ่ง ทับ กลอง ปี่ เรียกว่า เบ็ญจสังคีต ซึ่งเกิดขึ้นครั้งเรียกที่ เมืองพัทลุง หรือปัจจุบันคือ ตำบลบางแก้ว จังหวัดพัทลุง เป็นศิลปะถ่ายทอดมาจากหุ่นบรรพชนสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน จนสืบกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

เครื่องดนตรี

1. ทับ (โทนหรือทับโนรา) เป็นคู่ เสียงต่างกันเล็กน้อย ใช้คนตีเพียงคนเดียว เป็นเครื่องตีที่สำคัญที่สุด เพทำหน้าที่ คุ่มจังหวะและเป็นตัวนำในการเปลี่ยนจังหวะทำนอง (แต่จะต้องเปลี่ยนตามผู้รำ ไม่ใช่ผู้รำเปลี่ยน จังหวะลีลาตามดนตรี ผู้ทำหน้าที่ตีทับจึงต้องนั่งให้มอง เห็นผู้รำตลอดเวลา และต้องรู้เชิง ของผู้รำ
2. กลอง เป็นกลองทัดขนาดเล็ก (โตกว่ากลองของหนังตะลุงเล็กน้อย) 1 ใบทำหน้าที่เสริมเน้นจังหวะและเสียงทับ
3. ปี่ เป็นเครื่องเป่าเพียงชิ้นเดียวของวง นิยมใช้ปี่โน หรือ บางคณะอาจใช้ปี่นอก ใช้เพียง 1 เล่า ปี่มีวิธีเป่าคล้ายคลึงกับขลุ่ย ปี่มี 7 รูแต่สามารถกำเนิดเสียงได้ ถึง 21 เสียงซึ่งคล้ายคลึงกับเสียงพุด มากที่สุด
4. โหม่ง คือ ฆ้องคู่ เสียงต่างกันที่เสียงแหลม เรียกว่า "เสียงโหม่ง" ที่เสียงทุ้ม เรียกว่า "เสียงหมุ่ง" หรือ บางครั้งอาจจะเรียกว่าลูกเอกและลูก ทุ้มซึ่งมีเสียงแตกต่างกันเป็น คู่แปดแต่ดั้งเดิมแล้วจะใช้คู่ห้า

5. ฉิ่ง หล่อด้วยโลหะหนารูปฝาชีมีรูตรงกลางสำหรับร้อยเชือก สำหรับนึ่งมี 2 อัน เรียกว่า 1 คู่เป็นเครื่องตีแต่ง และเน้นจังหวะ ซึ่งการตีจะแตกต่างกับการตีฉิ่ง ในการกำกับจังหวะของดนตรีไทย
6. แตร หรือ แกระ คือ กรับ มี ทั้งกรับอันเดียวที่ใช้ตีกระทบกับรางโหม่ง หรือกรับคู่ และมีที่ร้อยเป็นพวย อย่างกรับพวง หรือใช้เรียวไม้หรือลวด เหล็กหลาย ๆ อันมัดเข้าด้วยกันตีให้ปลายกระทบกัน

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการเล่นดนตรีกาหลอ

รองเง็ง

เป็นการแสดงประเภทศิลปะการเต้นรำประกอบดนตรี ของคนพื้นเมืองในแถบ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตลอดจนเมืองต่างๆ ของมาเลเซียตอนเหนือ เช่น กะลันตัน ไทรบุรี ปาหัง ตรังกานู ล้วนเป็นที่นิยมเล่นกันทั่วไปและแพร่ไปถึงอินโดนีเซีย

กล่าวกันว่า รองเง็งได้รับอิทธิพลแบบอย่างมาจากชาวยุโรป คือ โปรตุเกส สเปน ซึ่งเดินเรือเข้ามาติดต่อค้าขาย สร้างคลังสินค้า และตั้งเป็นอาณานิคมขึ้นในย่านนี้ เมื่อถึงเทศกาลคริสต์มาส ปีใหม่ มีงานรื่นเริงใดๆ พวกฝรั่งซึ่งมีการเต้นรำขึ้น ซึ่งก็เต้นรำกันสนุกสนาน ชาวมลายูพื้นเมืองเห็นเป็นแบบอย่างจึงนำมาฝึกซ้อมหัดเล่นขึ้นบ้าง โดยเริ่มแรกฝึกหัดจัดแสดงกันอยู่ในวงแคบ เฉพาะแต่ในบ้านขุนนางและวังเจ้าเมืองสุลต่าน เพื่อต้อนรับแขกเหรื่อหรือเวลามีงานรื่นเริงต่างๆ เป็นการภายใน ภายหลังจึงได้แพร่หลายออกสู่ชาวพื้นเมือง

ยุคแรกการแสดงรองเง็งยังอยู่ในวงจำกัด ใช้ผู้หญิงเข้าทาสบรivarฝึกหัดกัน เนื่องจากวัฒนธรรมมุสลิมไม่นิยมให้สตรีเข้าสังคมใกล้ชิดกับบุรุษอย่างประเจิดประเจ้อ ต่อมาจึงใช้รองเง็งเป็นการแสดงสลับฉากฆ่าเวลาขณะเมื่อการแสดงละครมะโย่งหยุดพักครั้งละ ๑๐-๑๕ นาที เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเชิญให้ผู้ชมลุกขึ้นมาร่วมวงด้วย ในที่สุดรองเง็งจึงได้พัฒนารูปแบบจนเป็นที่ถูกใจชาวบ้าน มีการตั้งคณะรองเง็งขึ้นรับจ้างไปแสดงตามงานต่างๆ ทำนองคณะรำวงรับจ้างของไทย

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการแสดงรองเง็ง

เครื่องดนตรีและเพลง เครื่องดนตรีมี

๑. กลองรำมะนา ๒. ซ็อง ๓. ไวโอลิน (เป็นเครื่องดนตรีหลักที่สำคัญ)

เพลงที่นิยมใช้เต้นรำมีราว ๗ เพลง คือ

1. เพลงลาชูคูวอ เป็นเพลงเร็ว ชื่อเพลงหมายถึง “เพลงที่สอง”
2. เพลงลานัง เป็นเพลงเร็วและช้าสลับกัน ชื่อเพลงหมายถึง น้ำใสที่ไหลหยด น้ำตาที่ไหลปัด
3. เพลงบูโ้จ๊ะปั้ง ชื่อเพลงหมายถึง “ยอดตอง” เปรียบเสมือนยอดแห่งความรักที่กำลังสดชื่น
4. เพลงจินตาชายัง ชื่อเพลงหมายถึง ความสำนึกในความรักอันดูดี
5. เพลงอาเนาะดีดี ชื่อเพลงหมายถึง ลูกบุญธรรมหรือลูกสุดที่รัก
6. เพลงมะอีนังชวา เป็นเพลงช้าชื่อเพลงหมายถึง แม่นมหรือพี่เลี้ยงชวาที่ได้ทำร้ายคำร้องเดิมมา

จากชวา

7. เพลงมะอีนังลามา ชื่อเพลงหมายถึง แม่นมหรือพี่เลี้ยง เป็นเพลงเก่าแก่

ภาพประกอบ : คณะนักดนตรีร้องเง็ง

วิวัฒนาการด้านเครื่องดนตรีและเพลง

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเต้นร้องเง็ง ในอดีตมีเพียง ๓ อย่าง คือ ไวโอลิน รำมะนา และซ็อง ต่อมามีการนำเครื่องดนตรีชิ้นอื่นๆ ร่วมบรรเลงดนตรีในงานเลี้ยงต่างๆมากขึ้น จึงมีบางคณะเพิ่มเครื่องดนตรีสากลมาร่วมบรรเลงโดยเลือกเครื่องดนตรีที่มีเสียงเข้ากับเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิม ได้แก่เพิ่ม กีตาร์หรือแมนโดลินซึ่งเป็นประเภทเครื่องสายเช่นเดียวกับไวโอลิน เพิ่มกลองแขกซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทเดียวกับรำมะนาเพื่อให้จังหวะกระชับและชัดเจนขึ้น๑ นอกจากนี้ยังเพิ่มทัมบูรีนหรือบางคณะเพิ่มลูกแขกเพื่อให้เข้ากับ ความก้องกังวานของซ็อง นอกจากนี้มีบางคณะได้นำ Tarabuka เครื่องดนตรีของตะวันออกกลาง เพลงที่ใช้ในการแสดงร้องเง็ง ท่วงทำนองเพลงมีความไพเราะมากเพราะเป็นหัวใจของการเต้นร้องเง็ง มักใช้วิธีบรรเลงไม่มีการขับร้องเพลงป็นต้นเพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและนักร้องหายาก๔เพลงในจังหวะร้องเง็งเพลงดั้งเดิมที่ค้นพบปรากฏว่ามี ๑๓ เพลง ปัจจุบัน นิยมเต้นเพียง ๘ เพลง

ลิเกฮูลู หรือ ดิเกฮูลู

ลิเกฮูลู หรือ ดิเกฮูลู เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวมลายูมุสลิมภาคใต้ของไทย ขึ้นบทเป็นเพลงประกอบดนตรีและจังหวะตบมือมีผู้ให้ท่าที่มาของดิเกฮูลูเอาไว้หลายสำนวน ในที่นี้จะขอหยิบยกออกมา 2 สำนวนกล่าวคือหนึ่ง ตามสำนวนที่รับรู้กันโดยทั่วไป มีผู้รู้บางท่านได้ศึกษาไว้ว่าดิเก (Dikir) มีรากศัพท์มาจากคำว่าซี เกร์ ซึ่งเป็นภาษาอาหรับ หมายถึงการอ่านทำนองเสนาะ ส่วนคำว่าฮูลู แปลว่าได้หรือทศได้ รวมความแล้วหมายถึงการขับบทกลอนเป็นทำนองเสนาะจากทางใต้

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการแสดงดิเกฮูลู

มีผู้รู้ยังได้กล่าวไว้อีกว่า ดิเกฮูลูน่าจะเกิดขึ้นเริ่มแรกที่อำเภอรามัน ซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ริเริ่มนี้คือใคร ข้อสันนิษฐานก็คือชาวปัตตานีเรียกคนในอำเภอรามันว่าคนฮูลู ในขณะที่คนมาเลเซียเรียกศิลปะนี้ว่า "ดิเกปาร์ต" ซึ่งปาร์ต แปลว่าเหนือ จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่า ดิเกฮูลู หรือดิเกปาร์ตนี้มาจากทางเหนือของมาเลเซียและทางใต้ของปัตตานี² ซึ่งก็คือบริเวณอำเภอรามัน จังหวัดยะลา และสำนวนที่สอง จากการศึกษาของประพนธ์ เรื่อง วรรณคดี ในหนังสือ "บุหงาปัตตานีคติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้"³ คำว่าดิเก หรือลิเก ในพจนานุกรม Kamus Dewan พิมพ์โดยสมาคมภาษาและหนังสือประเทศมาเลเซียเรียกดิเกเป็นดิเกร์เป็นศัพท์เปอร์เซีย มีความหมายคือ เพลงสวดสรรเสริญพระเจ้า ปกติเป็นการขับร้องเนื่องในเทศกาลวันกำเนิดพระนบิ ชาวมุสลิมเรียกงานเมอลิต เรียกการสวดดังกล่าวนี้ว่า "ดิเกเมอลิต"

นอกจากนี้ดิเกยังหมายถึงกลอนเพลงโต้ตอบ นิยมเล่นกันเป็นกลุ่มหรือเป็นคณะ โดยมีไม้ไผ่มาตัดท่อนสั้นแล้วหุ้มกาบไม้ข้างหนึ่งทำให้เกิดเสียงดัง แล้วร้องรำทำเพลงขับแก้กันตามประสาชาวปา (ว่ากันว่าไม้ไผ่หุ้มกาบไม้นี้ได้กลายเป็นบานอ หรือรือปานา หรือรามะนาที่ใช้กันมาจนทุกวันนี้)

ประพนธ์ เรื่อง วรรณคดี ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ดิเกน่าจะมาจากความหมายที่สอง คือกลอนเพลงโต้ตอบ นิยมเล่นกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งเป็นการร้องเพลงลำตัดภาษาอาหรับ ที่เรียกว่า "ซีเกร์มีรฮาแบ" การร้องเป็นภาษาอาหรับ ถึงแม้จะไพเราะแต่คนไม่เข้าใจ จึงนำเอาเนื้อเพลงภาษาพื้นเมือง ซึ่งก็คือภาษาวีตีเข้ากับ

รำมะนา จึงกลายเป็นดิเกฮูลูมาตราบเท่าปัจจุบันและการแสดงประเภทนี้น่าจะมีขึ้นครั้งแรก ณ ท้องที่เหนือลำน้ำอันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำปัตตานีซึ่งชาวบ้านเรียกฮูลู หรือทิสฮูลู (ฝ่ายใต้ลำน้ำเรียกฮิล) ตรงทิสฮูลูเป็นแหล่งกำเนิดฮูลูนั้น เข้าใจว่าเป็นท้องที่อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี และอำเภอบันนังสตา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ที่เหลือจะเป็นลูกคู่ และอาจมีนักร้องภายนอกวงมาสมทบร่วมสนุกอีกก็ได้ บทกลอนที่ใช้ขับร้องนั้นเรียกเป็นภาษามลายูท้องถิ่นว่าปันทน หรือปาตง เวลาแสดงใช้ขับกลอนโต้ตอบ ไม่ได้แสดงเป็นเรื่องราวดังเช่นการเล่นพื้นบ้านอย่างอื่น เช่น มะโย่ง หรือมโนห์รา

เครื่องดนตรีประกอบ เล่นลิเกฮูลู ประกอบด้วยรำมะนา อย่างน้อย ๒ ใบ ใช้ตีดำเนินจังหวะในการแสดง ฆ้อง เป็นเครื่องกำกับจังหวะ ตีสม่ำเสมอประกอบการร้อง นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบและเป็นที่ยอมรับกันว่า ทำให้ครึกครื้น สนุกสนานไพเราะมากยิ่งขึ้น เช่น ขลุ่ย ลูกแซก แต่จังหวะที่ใช้เป็นประเพณีในการเล่นคือ การตบมือ

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการแสดงดิเกฮูลู

เพลงกล่อมเด็กภาคใต้

ลักษณะของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้

ลักษณะของเนื้อหาเพลงกล่อมเด็กภาคใต้โดยทั่วไปจะใช้ถ้อยคำง่าย ๆ มีเสียงคล้องจองกันแต่ไม่ได้บังคับลักษณะสัมผัส สามารถยืดหยุ่นได้ตามทำนองของผู้ขับกล่อม(เป้าหมายแฝงของเนื้อหาเพลงกล่อมเด็กมักมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสอน,ปลูกฝังความคิดให้แก่ลูกหลานที่ได้รับฟัง)

เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ในแต่ละท้องถิ่นอาจเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น เพลงขาน้อง เพลงร้องเรือ หรือน้องนอน เพลงกล่อมเด็กภาคใต้โดยทั่วไป วรรคแรกของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้โดยทั่วไป วรรคแรกของเพลงกล่อมเด็กมักขึ้นต้นด้วยคำว่า “ฮาเอื้อ” หรือ “ฮาเหอ” เช่น

เพลง : ไก่เถื่อน

“...ไก่เถื่อนเหอ...   ชั้นเทือนทั้งบ้าน
ลูกสาวซี้คร้าน...   นอนให้แม่ปลุก
แม่เอาด้ามขวาน...   แหวงวานดังพลุบ
นอนให้แม่ปลุก...   ลูกสาวซี้คร้านเหอ...”

ภาพประกอบ : ตัวอย่างการแสดงโชว์การร้องเพลงกล่อมเด็ก

บรรณานุกรม

http://www.elearning.msu.ac.th/opencourse/0600001Saran/unit01/unit01_03.htm

http://kanchanapisek.or.th/kp8/thai/link2_2south.htm

<http://pirun.ku.ac.th/~b521110058/Templates/prapespleng.html>

<https://sites.google.com/site/looknampattalung/phumipayya-ni-dan-silpkar-saedng/pheIng-bxk>